

PETRUSÁNY GYÖRGY

Kossuth és Bălcescu

„A nemzetiség és a nyelv drágább a szabadságnál,
mert az elveszített szabadságot vissza lehet szerezni,
a nemzetiséget azonban soha.”

(G. Bariț)

Kossuth Lajos és Nicolae Bălcescu nevének párhuzamba állításakor nemcsak a hagyományos összehasonlítás lehet a cél, illetve annak megállapítása, hogy nézeteik miben hasonlítanak és miben térnek el egymástól, hanem szimbolikus, a konkrét tényeken túlmutató jelentősége is lehet, hiszen két jelentős történelmi szereplővel, emblematikus, történelemformáló személyiséggel van dolgunk, akik sorsdöntő pillanatban játszottak kiemelkedő szerepet nemzetük életében. A két név egymás mellé állítása persze magyarázható saját politikai szocializáció körülményeivel is, mert az általuk képviselt nézetekkel egy olyan korszakban ismerkedtem meg (ötvenes évek vége, hatvanas évek eleje), amikor a szakmai diskurzusban nagyobb hangsúlyt kapott az, ami a magyar és román népet összeköti, s nem az, ami elválasztja. Azóta nagyot változott a világ, s vele együtt a mi gondolkodás módunk is, a kérdés megközelítésének szempontrendszere, de az is kétségtelen, hogy a magyar-román együttműködés, ezúttal és konkrétan Kossuth és Bălcescu történelmi szerepe, a nemzeti kérdésben vallott felfogása még sokáig fogja a történészeket foglalkoztatni s egyben arra ösztönözi, hogy egyre árnyaltabb képet formáljanak nézeteikről, helyállásukról. Annál is inkább, mivel a hasonló nézetek mellett nyilvánvaló, hogy a román-magyar megbékélést hirdető és szorgalmazó két politikai gondolkodásban, a történelem által rájuk ruházott szerep tekintetében, ideológiai felfogásban, a konfliktus-feloldás mikéntjében, s végül a két nemzet társadalmi és politikai helyzetében számos eltérő törekvés található. Az említett kérdések interpretációjában ezért gyakran igen nagy az eltérés, az egymásnak ellentmondó nézet. A szoros tényanyag eltérő értékelése nem mindig elfogultságot, szubjektív megközelítést vagy politikai szándékot, törekvést kifejező historizmus eredménye, hanem a döntésre érett kérdések megoldásának képtelensége az adott korszak gondolkodási korlátai közé szorított eszmerendszer, felfogás alapján.

Mindkét politikus gondolkodásának meghatározó eleme az **etnocentrizmus**, pontosabban annak különböző lépcsőfokai, változatai, egyes esetekben csupán árnyalatai. Az etnocentrizmus csak a szükséges kiindulópontja a nemzetben való gondolkodásnak, a nemzeti érdekek adekvát érvényesítéséhez azonban e fogalomkörbe tartozó elvek számos elemére, mindenek előtt az eltérő érdekek konszenzuális egyeztetésére, világos jövőképre és az annak megvalósításához szükséges feltételekre van szükség. Ha ezeket a közismert elveket az 1848-1849-es forradalom román és magyar politikai törekvéseire alkalmazzuk, akkor azt kell mondanunk, hogy sem a politikai, ideológiai alapvetés, az egységes szemléletmód, sem az európai politikai helyzet, és főleg az erőviszonyok nem voltak adottak, ahogy ma mondanánk, a kudarc minkét nép-nemzet esetében előre várható volt. Ez utólagos eszmeifuttatásnak vagy szimplifikált verdiktnek tűnik. Az igazság azonban mégiscsak az lehet, hogy a nemzeti érdekérvényesítés végül is nem a nemzeti érdekek kölcsönös tiszteletén, hanem az „ököljog”, az „aki bírja, marja” elvére épült. Az azóta felhalmozódott tapasztalat, ismeret birtokában az 1848-as politikai garnitúra nemzetfelfogása roppant naivnak, romantikus álmodozásnak tűnhet. Bebizonyosodott a nemzeti függetlenség viszonylagossága, a nemzeti állam alkalmatlansága a nemzeti-nemzetiségi kérdés megoldására. Ezt Kossuth csak a forradalom leverése előtti napokban, igazán csak az emigrációban ismerte fel, s kezdett el föderatív államokban gondolkodni (dunai konföderáció), de gondolkodása mindvégig hungarocentrikus maradt (szerintem, az elkövetett súlyos hibák ellenére, ez képezte és képezi mind a mai napig a Kossuth-mítosz alapját).

Kossuth Lajos felfogása a nemzeti-nemzetiségi kérdésben a feudális, rendi nemzetfelfogás „modern” változata. Meghatározó eleme az állam-nemzet-fogalom. A magyar liberálisok, az 1848-1849-es forradalom hangadói lényegében ennek alapján kívánták rendezni a nemzetiségi kérdést. Abból a tételből indultak ki, hogy a Magyarországon élő polgárok az anyanyelvtől függetlenül mindnyájan az egy és oszthatatlan magyar nemzet tagjai. Tehát a nyelvi, kulturális tényezők mellett a **területnek** igen fontos szerepe volt a nemzetfogalom definiálásában. Később, a nemzeti öntudatra ébredés korában nagyon fontos szerepet játszik majd a gazdasági élet, annak szervezése, a közigazgatás irányítása, amelyhez egységes nyelvre volt szükség. Mivel Európa fejlettebb részén a nemzetvé válás folyamata egybeesett a központi államhatalmak kialakulásával, itt **nemzeti államok** keletkeztek. Kelet-Európában viszont a központosított államha-

talom korábban alakult ki, mint a nemzet, mert a török és a tatár betörések már a feudalizmus idején szükségessé tették. Ezekben az országokban nem nemzeti, hanem soknemzetiségű államok alakultak (Oroszország, Ausztria, Magyarország) az erősebb, a fejlettebb, az uralkodó nemzet vezetésével. Az egy és oszthatatlan nemzet elméletéből, amely 1848-ra anakronisztikussá vált, de amelyet olyan személyiségek is magukévá tettek, mint Széchenyi István vagy Jókai Mór, akik megengedőbb magatartást tanúsítottak a nemzetiségekkel szemben – lehetetlen levezetni a nemzeti öntudatra ébredt, együttélő népek együttműködését, egyenjogúságát.

1848. április 8-án a pozsonyi diétán a délvidéki szerbek küldöttsége azért jelent meg, hogy a magyar forradalom iránti bizalmát juttassa kifejezésre. Alekszander Kostić, Újvidék aljegyzője díszmagyarban s magyar nyelven mondta el együttműködési készségről tanúskodó beszédét, amelyből egy mondatot idézünk: „Méltóztassanak minket testvéri karjaik közé, mint ugyanegy hon fiait fogadni; mi pedig szent ígéretet teszünk, hogy mi szerbek ezentúl csak egyedül Magyarorszáért és csak a magyarokért élni és halni fogunk”. Válaszában Kossuth a következőket hangsúlyozza: „a magyar nemzet... a magyar szabadságot minden polgáraitra, különbség nélkül kiterjeszti”, „tiszteli a külön nyelveknek tökéletes szabad kifejeződését és maga körében használatát, az államegység megköveteli, hogy a haza közéletének diplomatikai nyelve a magyar legyen”. A petíciónak azon pontjára, amely a szerb nemzetnek önálló nemzetként történő elismerését kérte, mert számára elfogadhatatlan volt, Kossuth nem reagált. Hazatérése előtt, amikor a küldöttségben helyet foglaló Djordje Stratomirowić, magyarországi szerb földbirtokos, a császári hadsereg tábornoka, később a szerb felkelés vezetője Kossuth szállásán megegyeszer hangsúlyozta, hogy a szerbek ragaszkodnak nemzetként való elismerésükhöz, a magyar forradalom vezéralakja elismételte, amit egy korábbi országgyűlési beszédében már mondott: „Én soha, de soha a magyar szent korona alatt más nemzetet és nemzetiséget, mint a magyart, elismerni nem fogok. Tudom, hogy vannak emberek és népfajok, kik más nyelvet beszélnek, de egy nemzetnél több itten nincsen.” A nagyobb nyomtérkedvéért hozzáfűzte, hogy nemzetként való elismerésük minden bizonynyal maga után vonná a saját kormányalakítás igényét. A párbeszéd végén Kossuth arra a Stratomirowić által tett megjegyzésre, hogy jogos követelésük nem teljesítése esetén elismertetésüket a szerbek „másutt fogják keresni”, a következőképpen válaszolt: „Ez esetben dönt majd a kard”. Így jutottak el a nemzetiségek arra a meggyőződésre, hogy „nemzeti törekvé-

seiknek a magyar forradalom táborán belül nem, csak a magyar forradalom ellenében szerezhetnek érvényt”.¹

Erről az alapállásról a románsággal való megegyezés még bonyolultabb kérdésnek bizonyult. Ennek okát a románok jelentős létszámában, a forradalmi események megítélésében, értelmezésében mutatkozó megosztottság és Erdélynek Magyarországhoz történő csatolásában, az „Unió”-ban kell keresni.

A létszámarányokról elég megbízható adataink vannak 1846-ból. A nemzetiségi tagozódást tükröző kimutatásból tudjuk, hogy a 14.429.108 magyarországi és erdélyi lakosból csupán 5.380.827 fő volt magyar: Magyarországon 4.774.801, Erdélyben 606.026 fő magyar élt. A magyarok után a románság képezte a legnagyobb populációt, Magyarországon 1.270.824, Erdélyben 1.206.787, összesen 2.477.611 fő román élt a magyar korona országaiban. A szlovákok, a németek, a horvátok és a szerbek létszáma együttvéve meghaladta a magyarokét, akik az összlakosság egyharmadát adták. Nem volt megalapozatlan Széchenyiék, a toleránsabb nemzetiségi politika híveinek aggodalma a magyarság létszámának alakulása miatt. A legtöbb magyar politikus legfeljebb abban bízhatott, hogy a forradalom társadalmi vívmányai ellensúlyozni fogják a nemzetiségi követeléseket, hiszen egy magyar és nem-magyar nemzetiségek közötti konszenzus esetén „a magyar forradalom jótéteményeiben a magyaroknál lényegében több nem-magyar részesülne”.²

A teljes nemzetiségi összetételt tartalmazó kimutatás

Az országalakók közül	Magyarországon		Erdélyben		Együttvéve	
	Összesen	Minden ezerből	Összesen	Minden ezerből	Összesen	Minden ezerből
<i>Magyar</i>	4 774 801	389	606 026	284	5 380 827	373
<i>Román</i>	1 270 824	103	1 206 787	564	2 477 611	172
<i>Szlovák</i>	1 842 320	150	-	-	1 842 320	128
<i>Német</i>	1 237 737	101	205 000	117	1 487 737	103
<i>Horvát</i>	1 236 308	100	-	-	1 236 308	86
<i>Szerb</i>	1 055 416	86	-	-	1 055 416	73
<i>Ukrán</i>	478 310	39	-	-	478 310	33
<i>Zsidó</i>	270 166	22	5 991	3	276 157	19
<i>Egyéb (cigány, szlovén, bolgár, örmény stb.)</i>	125 222	10	69 200	32	194 422	13
Összesen	12 291 104	1000	2 138 004	1000	14 429 108	1000

(Lásd: SPIRA GYÖRGY: A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországon. Budapest, 1980, Kossuth Kiadó. 12.)

A nemzetiségek jórésze, különösen az erdélyi román értelmiség radikális része a vélt vagy valós nemzeti érdekeket fontosabbnak tartotta a polgárosodásból származó társadalmi előnyöknél. Önkéntelenül is felvetődik a kérdés, hogy az erdélyi románság, a nem kevés pálforduláson keresztülment Andrei Şagunával az élen, vajon tényleges román érdekeket szolgált-e a Bécshez való csatlakozással, vagy csak a Kárpátokon túli románságot sanyargató, megszálló orosz csapatok bevonulásához nyújtott segítséget. Persze tény az is, hogy ebben legalább annyira vétkesek a magyar liberálisok, s maga Kossuth is, hiszen a forradalom semmilyen jogvédelmet, külön nemzetiségi jogokat nem biztosított a nemzetiségeknek. Az egyéni szabadság- és nyelvhasználati jogok ígérete távol sem helyettesíthette az önálló nemzetként történő elismerés iránti igény kielégítését, az erdélyi románok esetében pedig Erdély autonómiájának további biztosítását.

A románság nehéz helyzetben volt, tárgyalási pozícióit gyengítette megosztottsága. Az erdélyinél valamivel nagyobb létszámú magyarországi románság polgársága, vezető személyiségei (Emanuil Gojdu, Eftimie Murgu, Ioan Dragoş és mások) teljes mértékben azonosultak a reformkori magyar politika célkitűzéseivel, s elfogadták az Erdéllyel való uniót, ha egyesek sérelmezték is, hogy a románság képviselőit kihagyták a döntéshozatalból.

Míg a magyarországi románok az 1848. május 21-i pesti gyűlés határozatának megfelelően készek harcolni és áldozatot hozni „a magyar korona dicsőségéért és a császári egységért”, megelégedve a szerbektől való egyházi és iskolai függetlenség biztosításával, széleskörű anyanyelvhasználat, önálló vallási és oktatási minisztériumi osztállyal, az addig negligált románság érdekeinek hathatósabb felkarolásával és román tisztek kinevezésével a honvédelmi alakulatoknál, majd a június 25-i temesvári gyűlés értelmében „a honban lakó románok román nemzetiségük törvény általi elismerésével”, arányos foglalkoztatással a közhivatalokban, addig Balázsfalván az 1848. május 15-17. közötti gyűlésen az erdélyi román forradalom vezérkara jóval radikálisabb, a magyarság által teljesíthetetlen követeléseket fogalmazott meg Simion Bărnuţiuval az élen, akinek kéréseket hangja, azon követelése, hogy „ismertessék és biztosítsák a nemzeti létünk”, mivel „nemzetiség nélkül nem létezik szabadság”, „nemzet nélkül a köztársaság is csak átkozott zsarnokság”; ha a románok „elvesztik nemzetiségüket... mindent elveszítenek”³ elnyomja azoknak

az erdélyi román értelmiségieknek mérsékelt hangját (Timotei Cipariu), akik úgy látták, hogy a forradalommal „Magyarország egycsapásra szétzúzta, a föld színéig lerombolta az összes kiváltságokat”, megvalósítva a „jogokban és kötelességekben való egyenlőséget”. De háttérbe szorította George Bariț, az erdélyi román sajtó megteremtőjének véleményét is, aki a 12 pontról úgy nyilatkozott, hogy „e pontok által minden barbár, zsarnoki és elnyomó kiváltság megsemmisült”.⁴

A balázsfalvi román nemzeti gyűlésen megfogalmazott követelések között szerepel a románság önálló nemzetként történő elismerése mellett az arányos képviselet az országgyűlésben, a helyi közigazgatásban, az igazságszolgáltatásban, a hadseregben, a szabad anyanyelv használata az összes őt érintő ügyekben, évenkénti országos gyűlés, a románokat a jövőben nem oláhoknak, hanem románoknak nevezzék, a román egyház autonómiája, a magyaréval azonos bánásmód, a jobbágyság eltörlése, a cenzúra megszüntetése, nemzeti gárda felállítása, államilag finanszírozott román egyetem, Erdély számára új alkotmány, amely a teljes jogegyenlőségen alapszik, s végül ne szülessen döntés Erdély és Magyarország egyesítéséről, amíg a románságot nem ismerik el önálló nemzetnek, s nem rendelkezik országos képviselettel az erdélyi országgyűlésben, ellenkező esetben a román nemzet „ünnepélyesen” tiltakozni fog.⁵ Ezeket a követeléseket a magyar forradalom vezetői nem vették figyelembe.

Az 1847-1848. évi pozsonyi országgyűlésen hozott törvények, a 12 pont, az áprilisi törvények, a május 29-én kimondott Magyarország és Erdély uniója, lényegében a románok összes követelésének elutasítása, Andrei Șagunának a magyarokkal (István főherceggel, Széchenyivel és Eötvössel) való tárgyalásainak eredménytelensége a balázsfalvi követelések elfogadásáról, mindenekelőtt a románok önálló nemzetként történő elismeréséről, amely 1848 júniusában már a magyar kormánytól függött, logikusan vezetett a magyar-román ellentétek kiéleződéséhez, majd az Avram Iancu vezette román felkeléshez, amit George Bariț *Părți alese din istoria Transilvaniei* (I-III, Brassó, 1993-1995) c. hatalmas munkájában következetesen „polgárháború”-ként említi. Bariț szerint a románok 1848 októberéig „nem ontottak magyar vért”⁶, csak azt követően, hogy magyar csapatok megtámadták Abrudbányát (Abrud), Mihályfalvát (Mihalt), Aranyoslónát (Luna), Topaszentmihályt (Sinceraiu Almașului) és más településeket, s Puchner generális elrendelte a magyar csapatok lefegyverzését.

Ebben a kritikus helyzetben kapnak fontos szerepet Nicolae Bălcescu tárgyalásai, békítési kísérlete. A magyar-román párbeszéd a nézeteltérések feloldására korábbi keletűek, hiszen már említettük Andrei Șaguna ortodox püspök, a Román Nemzeti Bizottmány elnökeként tett próbálkozásait, aki miután teljesen kiábrándult a magyar kormány politikájából, még arra is vállalkozott, hogy részt vegyen a Havasalföldön állomásozó orosz csapatok behívásában, akit Kossuth e cselekedetéért egy 1849. április 26-án kelt levelében közönséges hazaárulónak nevezett.⁷ De idesorolhatjuk Eftimie Murgu 1848 júniusától tett erőfeszítéseit a havasalföldi és magyarországi forradalmi erők együttműködése érdekében. Pestről írja a Bukarestben tartózkodó Bălcescunak még a havasalföldi forradalom leverése előtt, 1848. július 20-án, hogy „mindenesetre jó volna, ha valamilyen kapcsolatba lépnének a magyar kormánnyal, mert az is felismerte: a pánszlavizmussal szemben csak a románok lehetnek szövetségesei”, ő mint a magyar országgyűlés képviselője, mindent megtesz azért, hogy a két ország között szövetség jöjjön létre.⁸

Bălcescu és Kossuth tárgyalásainak három szakasza közül a szegedi a legismertebb, az végződött kézzelfogható eredménnyel, még ha a „kibékülés” későn is jött. Mielőtt a három szakaszcsoportról, a budapestiről, a debreceniről és a szegediről szólnánk, annyit mindenképpen mondanunk kell, hogy Bălcescu egyrészt olyan, a Kárpátokon túli román vidékről, pontosabban a Havasalföldről jött, ahol a politikai nemzet kialakulását az idegen elnyomás erősen visszatartotta. A nemzeti függetlenség, a polgári fejlődés, az emberi szabadságjogok tekintetében közte és Kossuth között aligha volt különbség. Bălcescu azonban sok időt töltött Párizsban, az ott szerzett tapasztalatot próbálta érvényesíteni mint a havasalföldi forradalom egyik vezetője, majd a magyar kormány és az erdélyi románok, elsősorban Avram Iancu között folytatott közvetítés során. Bălcescu abból indult ki, hogy harcba kell szállni a zsarnokság, az abszolutizmus ellen, amitől a Habsburg Birodalom népei is szenvedtek. Az egymással harcba álló magyarok és románok kibékítését célzó erőfeszítések előzményeihez tartozik, hogy 1848. augusztusában Párizsba érkező A.G. Golescu, akinek nem volt bizodalma a magyarokban, felhívta Iules Bastide külügyminiszter figyelmét a magyarországi és az erdélyi románok helyzetére. Ebben az időben a román forradalmárok még hittek az erdélyi románok politikai mozgalmában, innen, s elsősorban a győztes magyar forradalomtól remélték a román fejedelemségek függetlensége győzelmének kivívását. Úton Párizs

felé Bălcescu azt írta Golescunak Hermanstadtból 1848. november 22-én, hogy alakítsanak közös képviselőcsoportot, szerveződjenek, s kérjék a császártól, a román nemzetiséget helyezze azonos közigazgatás alá.⁹ Bălcescu szerint a magyarok „örültsége” vizállyt keltett a románok, a szlávok és a magyarok között, ezzel az Osztrák Birodalom megmenekült attól a krízistől, amibe került, és amely létét fenyegette. Arra kéri Golescut, hogy próbálja meg az európai országok sajtóján keresztül elérni, hogy a románokra ragasztott haladásellenes bélyeget lemosassák, azt kell hangoztatni, az Ausztriában élő nemzetiségeknek konföderációt kell létesíteniük, ha Oroszországnak ellen akarnak állni, a bécsi udvart pedig azért támogatják, mert a nemzetiségek egyenjogúságán alapuló konföderáció-tervezetet Magyarország nem akarta elfogadni. Bălcescu egyébként alaposan tájékozódott az erdélyi helyzetről, erről tanúskodik 1848. december 28-án Ion Ghicának Konstantinápolyba küldött levele. Ebben is visszatér az előbbi gondolatra, nevezetesen, hogy a románok politikai mozgalmát, mely jogos, mert a magyarok nem ismerték el a nemzeti identitásukat, a bécsi udvar ki tudja használni, ráadásul az erdélyi nemzeti tanács az ottani katonai parancsnokság befolyása alá került, s saját érdekében használja fel. Azt tanácsolta a Román Nemzeti Bizottmánynak, hogy szervezzen országos nemzetgyűlést, amely felhatalmazást adna arra, hogy Erdélyt román államként rendezzék be, s nyilvánítsák annak.¹⁰ Ennek megakadályozására rendelte el Ausztria katonai parancsnoka, hogy a románok, soraik megbontására, két országos gyűlést tartsanak, külön az unitusoknak és külön az ortodoxoknak. Éppen ezért – írja Ghicának – a bánági románokat is figyelmeztette az egység megteremtésének szükségességére, annál inkább, mert az erdélyi románok, miután úgy érezték, hogy megszabadultak a magyaroktól, a szászok ellen akarnak fordulni, akiket ugyanúgy nem kedvelnek, mint a magyarokat, a bánági románok pedig a szerbek ellen, mivel elnyomják őket és a pánszlávizmust erőltetik rájuk. Bălcescu az erdélyi román-magyar harcokkal kapcsolatban csalódással ír a magyarokról, azt várta tőlük, hogy jobban bánanak a románokkal, szövetségre lépnek velük. Meggyőződése, hogy ebben az esetben az események másképp alakultak volna, az Osztrák Birodalom pedig szétesett volna.¹¹ Ez lényegében közel áll Teleki László, a kormány párizsi megbízottjának felfogásához, aki azt írja Kossuthnak, hogy „nem annyira az osztrákokkal, mint a szerbekkel, horvátokkal s románokkal kellene egyességre lépni, mi szerintem nem igen nehéz dolog volna, mert volt alkalom több ily fajú emberekkel

találkozni és mind sokkal inkább kívánnak velünk egyezkedni, mintsem Ausztriával... Csak az Istenért egy szép proklamációt hozzájok, adjatok nekik mindent, amit csak lehet.” Ha másképpen nem lehet Ausztriát megbuktatni, Magyarhont konföderáció alapján kell átalakítani.¹² A konstantinápolyi román emigráció is mindent elkövetett a magyar kormány szándékának kipuhatolására, ehhez Teleki szolgálatait, közvetítő szerepét használták fel. Azért fordultak hozzá bizalommal, mert Teleki a nemzeti-ségeknél is tetsző konföderáció híve, amit – I. Tóth Zoltán szerint – Kossuth tudta nélkül ajánlott fel nekik.¹³

Bălcescu ennek reményében kezdte meg tárgyalásait Kossuth-tal az erdélyi románok és magyarok kibékítése érdekében, s a közös harchoz román légjő felállításával kívántak hozzájárulni, melynek vezetésével Magherut kívánták megbízni. Levelet írtak Avram Iancunak, hogy próbáljon kibékülni a magyarokkal, mert ha a magyarok a románok segítségével győznek, akkor nem tagadhatják meg a románok jogainak elismerését. A magyar-román együttműködés odaadó híve volt többek között Cezar Boliac is, aki a Brassóban megjelentetett *Espatriatul* (A száműzött) c. lapjában azt írta: „a magyar ügyet szolgáltam, mert abban a román ügyét láttam”.¹⁴ C. Boliac később Szegeden csatlakozik Bălcescu békítő akcióihoz.

A debreceni országgyűlés román képviselőinek egy csoportja is megpróbálkozott közvetítéssel 1849. április első felében Kossuth megbízásából, ennek esett áldozatul Ioan Dragoș bihari román képviselő, aki természetesen nem volt áruló, ugyanazon cél vezette, mint Bălcescuékat, biztosítani a románság érdekeit a szerintük küszöbön álló magyar győzelem esetére.¹⁵ Hogy bátorságáért mégis életével kellett fizetnie, jelzi a két fél közötti bizalmatlanság mélységét, a harci cselekmények konfúz helyzetét. Bălcescu és Dragoș, s általában a magyarországi román politikusok közötti egyetértés abból a meggyőződésből táplálkozik, hogy az erdélyi románok áldozatai Bécs hitegető, megosztó politikájának. Bălcescu világosan látta, amit egyébként az emigrációban 1851-ben papírra is vetett: „bennünket összes románokat a magyarokkal, tegnapi ellenségeinkkel és Európa összes népeivel együtt ugyanaz a zsarnok nyom el”.¹⁶ Bălcescu békítő akciójának alapját tehát a kétféle politikai felfogást valló és gyakorlatot folytató románok – magyarországiak és erdélyiek – összefogásából, a magyarok és románok megbékélése képezte.

Bălcescu 1848. május 9-én érkezett meg Konstantinápolyból a bánásági Pancsovába, amelyet a magyar csapatok épp’ akkor foglaltak el. Perczel

tábornok szívélyesen fogadta, Bălcescu pedig nagy elismeréssel szolt a magyar csapatok hősiességéról: „... meghasad a szívem, ha látom, hogy milyen gyönyörű szerepet játszanak most a magyarok, azt a szerepet, amelyet mi románok akartunk és reméltünk”.¹⁷

Bălcescu először Bemhez ment, Médián találkozik vele május 18-án, de rideg fogadtatásban részesül, aminek oka minden bizonnyal az a lengyel Ilinski, aki a felállítandó román légió parancsnoka lett volna, mivel Magheru nem tartott Bălcescuval, aminek az lehetett az oka, hogy a Kossuthnak írt levélben részletesen ecsetelte a románságot ért sérelmeket.¹⁸ Bem, a szakirodalom szerint, idegenkedetett ismeretlen honfitársaitól. Bem tartózkodásának fő oka azonban az volt, hogy ő politikai kérdésekkel nem szeretett foglalkozni, a magyar-román politikai konfliktusba pedig végképp nem akart beavatkozni.

Bălcescu 1849. május 27-én érkezik Debrecenbe, másnap már fogadja Kossuth. A tárgyalásokat sikeresnek tartotta, annak ellenére, hogy akkor érkezett a hír Dragoş tragikus haláláról. Kossuth meglepedéssel szolt a tárgyalás két fő témájáról: a légió felállításáról és a románokkal kötendő megállapodásról. A május 29-i Batthyány Kázmér külügyminiszterrel folytatott megbeszéléseken arról biztosították Bălcescut, hogy a magyar kormány jelentős engedményeket tesz a románságnak, de ragaszkodik a magyar államnyelvhez és az ország területi integritásához.¹⁹

A tárgyalások során gyakran kerül szóba a konföderáció létrehozása, mint a népek együttélésének legalkalmasabb államformája. Szóba került egy magyar-román-szerb szövetség, Kossuth, Batthyány és időnként Szemere említést tesz egy Magyarországból, a két román fejedelemségből és Szerbiából álló konföderációról, amelynek keretében megoldódik a magyarországi és az erdélyi románok kérdése is. Egy esetleges szövetség elsődleges feltétele a román fegyveres felkelés felszámolása, az Avram Iancuékkel való megegyezés. A légió felállításával kapcsolatos elképzelések és a nemzetiségi törvény tervezett véglegesítése késik, mert a kormány átköltözik a visszafoglalt Pestre. Bălcescu és kísérete július 5-én teszi át székhelyét a fővárosba, ahol megvonja eddigi tárgyalásainak mérlegét. A két nemzetet megosztó türelmetlenség és elfogultság mellett, a történelmi jogra való hivatkozás, a kollektív nemzeti szabadságjogok megtagadása, felcserélése az egyéni szabadságjoggal akadályozza a megegyezést. Érdekes, mit mond Bălcescu a románok, elsősorban az erdélyi románok politikájáról: „A románoknak megmondtam – írja visszaemléke-

zéiseiben –, gondolják meg, rabok voltunk eddig s nem lehetnek egyszerre urak. A magyarok oldalán kell tehát maradniok még kissé alárendelt helyzetben is, de a jövő az övék, hiszen nemzetiségük alapvető biztosítéka Havaselve, Olténia és Moldva szabadsága. Ezt pedig csak a magyarok segítségével lehet megszerezni. Vállalni kell az áldozatot a jelenben a jövő előnyeiért... Szeretem a románokat s fájna, ha elpusztulnának. De érzem, hogy mindazoknak, akik szeretik a szabadságot, szükségszerűen támogatniok kell a magyarokat, akik az egyetlen felfegyverzett nép s akik... harcolnak a zsarnokság ellen. Így aztán az óhajtott béke mind nejezebben jön létre.”²⁰

A régi államnemzet koncepcióból azonban a magyar politikai elit, Teleki László kivételével, nem volt képes engedni. Teleki nem kevesebbet állít 1849. májusában Kossuthnak küldött levelében, mint hogy „nemcsak Ausztria halt meg, hanem Szent István Magyarországa is”.²¹ A magyarországi központtal létesítendő konföderációval kapcsolatos tervet Teleki a március 4-i oktrojált császári alkotmány kihirdetése után fogalmazza meg. Ehhez akkor nagyon nagy bátorság kellett! Pedig ez volt az a koncepció, amely, ha a magyar kormány elfogadja, a magyarok és más nemzetiségek kapcsolatát új alapokra helyezte volna, igazi áttörést hozott volna a magyar-román kapcsolatokban is, hiszen Ion Ghicának, aki értesült a párizsi megbeszélésekről, sikerült rávennie Bălcescut a terv elfogadására, aki régi nézeteket vallott a konföderációs törekvések kérdésében. A tervről az osztrákok tudomást szereztek, ami felgyorsította Ausztria és Oroszország közeledését, pontosabban siettetette az orosz beavatkozást. Bár a párizsi jegyzőkönyvet a magyar kormány nem fogadta el, a „cári intervenció hatására, valamint a párizsi jegyzőkönyv és Bălcescu jelenlétének befolyására a minisztertanács június 6-án tartott ülésén behatóan foglalkozott a nemzetiségek kibékítésének kérdésével. Döntése nem szólt Magyarországi konföderációs átalakulásáról, és a kibékülés feltételül amnesztiát, a polgári jogok biztosítását, a nemzeti nyelvek szabadságát, az állam egységének, területi integritásának megőrzését jelölte meg, s a magyar nyelv diplomatikai szerepét oly széleskörűen értelmezte, hogy az sem Bălcescut, sem a nemzetiségeket nem elégíthette ki, Telekit pedig egyenesen kétségbe ejtette. Batthyány a döntést június 10-én körlevélben tudatta a külföldi képviselőkkel.”²² Batthyány csak június 25-én tájékoztatta Bălcescut a magyar kormány álláspontjáról, a 12 pontból álló kibékülési tervezet azonban kevés többletjogot tartalmazott, amit

Bălcescu időhúzásnak tartott, s melyre ingerülten válaszolt: „Ha Magyarország elbukik, akkor mi is mindenestül hosszú időre elbukunk”²³, s ropant szkeptikus a kibékülést illetően.

Bălcescu 1849. július 8-án, a magyar kormánnyal együtt Szegedre teszi át székhelyét. Július 13-án éjfélkor született meg a megegyezés a megbékélési tervezet és a román légió felállításáról, amelyet másnap, július 14-én írt alá Kossuth és Bălcescu. Aznap délután írta Bălcescu Ghica barátjának az elhíresült sorokat: „Ghica, drága Ghica, térdelj le és adj hálát az Istennek, hazánk megmenekül”. Bălcescu szerint Kossuth „valóban nagy ember. Most hiszem, hogy a szabadság ügye győzni fog. Sohasem voltam olyan boldog, mint ebben a percben.”²⁴ Három hét múlva a magyarok Világosnál letették a fegyvert...

A Békülési Tervezet (egyések megbékülési, mások kibékülési tervezetként említik) Bălcescu legjelentősebb diplomáciai sikere. A dokumentum első pontja elismeri az erdélyi románságot, mint „külön népiséget”, az eredeti francia szöveg szerint „une nationalité à part” (különálló nemzetiség), az azt követő 17 pont és 3 alpont számos kulturális és gazdasági jogot biztosít a románságnak, de az erdélyi autonómia biztosításáról, amiért lényegében a háború kitört a két nép között, Kossuthék hallani sem akartak.

Összegzőképpen: Bukovszki György nagyszőlősi „ruthén” (ruszin) esperes 1867-ben a következőket mondta: „A nemzetiségi eszmék olyanok, mint a tavaszi növény, mely ha egyszer a föld gyomrából kibujt, kalapáccsal sem lehet többé visszaverni a földbe”. Mi az üzenete és a következménye ennek a találó, szép hasonlatnak? Nyilvánvalóan az, hogy a népek öntudatra ébredése, nemzetté válása és a nemzeti érdekek érvényre juttatásáért folytatott harcnak számos pozitív eleme van; színesebbé s változatosabbá, egyben gazdagabbá tette életünket. Sajnos van egy másik üzenete is: a másság iránti intolerancia, a többség vagy az erősebb akaratának érvényesítése a kisebbség, illetve a gyengébb felett. Amióta a népek öntudatra ébredtek, azt keresik, mi választja el őket egymástól, s nem azt, ami összeköti őket, miben mások, és nem azt, ami a közös érdekük, hogyan tudna a másik felett uralkodni, és nem azt, hogyan lehetne békében együtt élni; az előítélet dominál, nem a kölcsönös tisztelet, megbecsülés. Pedig elődeink régen, nagyon régen figyelmeztettek a ránk leselkedő veszélyekre. Nem fogadtuk meg és nem alkalmaztuk Szent István királyunk intelmeit. Az 1861. évi turócszentmártoni szlovák nemzeti gyű-

lés országgyűlési elterjesztésében ugyanis a következőket olvassuk: „Már Szent István királyunk maga végrendeletében figyelmezteti Imre fiát arra, hogy regnum linguae inbecille et fragile est (az egynyelvű ország gyenge és törékeny); már ő azon atyai tanácsot adja neki, hogy az országban lakó különféle népek szokásait és erkölceit tiszteletben tartsa; már őalatta e honnak egysége, integritása az abban lakott népek egymás közti jogegyenlőség elvére lőn fektetve. Hogy azonban Szent István ideje óta ezen népek saját egyéni öntudattal bíró nemzetekké fejlődtek, s hogy ennek folytán hazánk egységes integritása többé nem a faj, de a nemzeti jogegyenlőségben kénytelenítettik alapjait keresni, az sem a mi hibánk, s nem a mi érdemünk, de okvetlen kifolyása azon haladásnak, amely az Isten törvényeiből eredvén, útjában emberi törvények által fel nem tartóztathatik, se pedig vissza nem utasíthatatik.” Nem kis szkepszissel állapítják meg a honi nemzetiségek a honalapító intelmeinek negligálását: „És mégis ha hazánk az 1848. évi törvényes állapotát felvesszük, azt találjuk, hogy nemcsak régi országgyűléseink, nevezetesen az 1791-ki, 1792-ki, 1805-ki, de újabb törvényeink is, különösen 1832/ 6-tól kezdve 1848-ig egyedül csak a magyarokat ösmerik el nemzetnek, egyedül a magyar nyelvről szólnak, mint nemzetiről, s hazairól, egyedül a magyarok nemzeti fejlődéséről s nyelvöknek kiműveléséről gondoskodnak, mirőlunk ellenben említést sem tesznek, mintha mi, legidősebb örökösei a közös hazának, saját hazánkban nem is léteznénk”.

Íme a magyarsággal együttélő nem-magyarok sérelmei, amelyek 1848-ban elemi erővel törnek a felszínre. Még mielőtt Bălcescutól átvehette volna a Megbékélési Tervezet szövegét, Avram Iancu, a magyarok ellen fellázadt románok vezetője, 1849. július 15-én a következő üzenetet küldi a „Magyar Testvérek”-hez: „Testvérek!” – írta Avram Iancu – „higgyétek el nekünk, hogy mi nagyon világosan látjuk és nagyon határozottan hisszük, hogy e két testvérházában sem a magyar a román nélkül, sem a román a magyar nélkül létről és jövőről nem beszélhet. Hiszük és igen világosan látjuk, hogy mireánk és tireátok ma-holnap egy óriás elem akarja kezét rátenni, mely rövid idő múlva el fog nyelni bennünket és más, mint létezésünk nyomai nem fognak fennmaradni. Mindkét részről látjuk a fenyegető veszélyt... és mégsem tudunk megegyezni. Nem tudom, mi ok, irigység, vagy talán dőlyfösség forgatja a kardot köztünk és köztetek, hogy még a haldoklásban sem tudunk közéről beszélni egymással... A mi felkelésünk nem Ausztria csábítása következtében történt (mint ahogy önök

erről tévesen vannak értesülve), hanem az erdélyi magyar konzervatívok és arisztokraták zsarnokságai... miatt, akiket a nép ebben a korban nem volt képes többé tűrni és akiktől az értelmiség egészen elkeseredett, kénytelenek voltunk fegyvert emelni és az ellen fordítani, aki tovább zsarnokoskodott felettünk és láthatóan elnyomja nemzeti létünket.” Be-fejezésül ezt mondja: „...ha hisztek egy Istent az égben és egy hazát a földön, kezeljetek más eszközökkel bennünket, győződjetek meg felőle tökéletesen, hogy köztünk és köztetek a fegyverek sohasem dönthetnek: de ne késlekedjetek...”

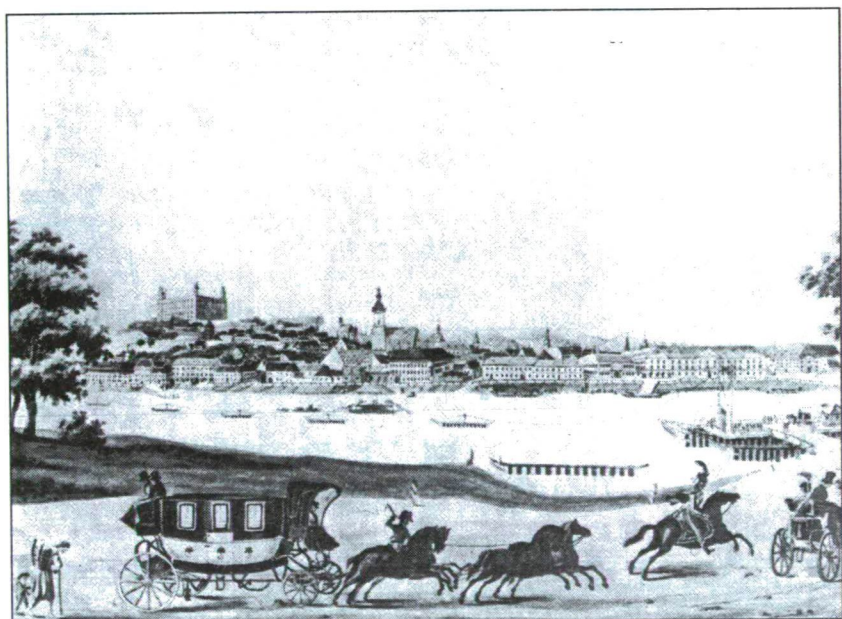
A megegyezés nehezen és későn született meg, hiszen Avram Iancu őszinte és drámai hangvételű sorainak igazságában aligha kételkedhettünk. Kossuth mozgástere is igen szűk volt, a nemzetiségi kérdésben vallott nézetei is akadályozták a gyorsabb cselekvésben. Hiába javasolta Teleki László, a kormány párizsi megbízottja Bălcescuval összhangban, hogy bármi áron egyezzenek ki a románokkal, mert különben mindkét fél áldozatul esik az abszolutista politikának. Bălcescu intelme az erdélyi románokhoz is pusztába kiáltott szónak bizonyult.

Végül a bölcs kompromisszum tette lehetővé, ha későn is, a megegyezést, amely azért született meg olyan nehezen, mert lényegében mindkét félnek át kellett értékelnie a nemzetiségi politikában eddig vallott nézeteit. Ennek jórésze azonban már a forradalom és szabadságharc bukása utáni időre maradt, amikor Avram Iancuék elgondolkozhattak azon, hogy a magyar szabadságharc elleni fellépésért mit kaptak a bécsi udvartól, Kossuth pedig az emigrációban jutott el igazán az egy és oszthatatlan magyar politikai nemzet koncepciójától a Dunai Konföderáció gondolatáig.

Jegyzetek

- [1] SPIRA GYÖRGY: *A nemzetiségi kérdés a negyvennyolcas forradalom Magyarországn.* Budapest, 1980, Kossuth Könyvkiadó. 25-26.
- [2] Uo. 12.
- [3] CORNELIA BORDEA: *1848 la români* I. București, 1982. 446-484.
- [4] Spira: im. 17.
- [5] SILVIU DRAGOMIR: *Revoluția românilor din Transilvania, anii 1848-1849*. Vol. V., Cluj-Napoca, 1946. 274. și urm.
- [6] G. BARIȚ: *Pagini alese din istoria Transilvaniei*. vol. II. Brașov, 1994. 302 și urm.

- [7] i.m., 411- és 766-796.
[8] Cornelia Bordea, i.m. II., 794.
[9] U.o. 940.
[10] Uo. 950-951.
[11] Uo.
[12] I. TÓTH ZOLTÁN: *Bălcescu Miklós élete* (1819-1852). Budapest, 1958. 120.
[13] I.m. 122.
[14] Uo. 124.
[15] Uo.
[16] N. BĂLCESCU: *Opere I.*, București, 1953. 130.
[17] I. Tóth Zoltán: i.m. 127.
[18] Spira: i.m. 201-204.
[19] I. Tóth Zoltán: i.m. 127.
[20] Uo. 128-129.
[21] Teleki László levele Kossuth Lajoshoz föderációs tervéről: Spira: i.m. 216-217.
[22] I. Tóth Zoltán: i.m. 132.
[23] Uo. 133.
[24] Uo. 134-135.

Pozsony látképe 1848-ban